

Verkenning Gebiedsontwikkeling Dongeradielen

Brede oriëntatie van de scope, aanpak en organisatie van het gebiedsproces

Projectgebied: Bodemdalingsgebied Noardeast-Fryslân, omgeving Anjum, Ee, Metslawier en Moddergat
Opgesteld door: Werkgroep voorverkenning Dongeradielen
Datum: 14 april 2022
Versie: Definitief

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	3
1 INLEIDING	5
2 PLANGEBIED EN VOORGESCHIEDENIS	7
2.1 <i>Gebiedsbeschrijving</i>	7
2.2 <i>Functies en gebruik</i>	9
2.3 <i>Gaswinning en bodemdaling</i>	10
2.4 <i>Watergebiedsplan Dongeradielen</i>	11
2.5 <i>Verziltingsproblematiek</i>	11
3 AFSTEMMING EN SAMENHANG	12
4 OPGAVEN, KANSEN EN KNELPUNTEN	14
4.1 <i>Bodemdaling</i>	14
4.2 <i>Overige wateropgaven</i>	14
4.3 <i>Overige opgaven en kansen</i>	15
4.4 <i>Uitwerking aan de hand van scenario's</i>	17
5 PROJECTORGANISATIE	18
5.1 <i>De Gebiedscommissie</i>	18
5.2 <i>Ambtelijke projectorganisatie</i>	20
5.3 <i>Werkwijze</i>	21
6 FINANCIEN	22
6.1 <i>Mogelijkheden financiële dekking</i>	22
6.2 <i>Proceskosten</i>	23
6.3 <i>Subsidiering en cofinanciering</i>	23
7 COMMUNICATIE	24
8 CONCLUSIES	26

SAMENVATTING

Inleiding

In het watersysteem Dongeradielen daalt de bodem door gaswinning. Wetterskip Fryslân, provincie Fryslân en gemeente Noardeast-Fryslân hebben samen een projectorganisatie voor een gebiedsproces voorbereid. Deze projectorganisatie gaat samen met de betrokken partijen in de streek een plan met maatregelen uitwerken om nadelige effecten van bodemdaling te herstellen of te compenseren. Het kan ook gaan om andere opgaven en doelen, wensen of kansen in het gebied die in de planvorming meegenomen worden. In deze verkenning, die een brede oriëntatie is op de scope, aanpak en organisatie van een gebiedsproces, staat in grote lijnen wat tijdens de planvorming in de komende jaren opgepakt wordt en hoe dat gaat plaatsvinden. Dat resulteert in een ontwerp Gebiedsplan. Na de terinzagelegging zal dat plan definitief gemaakt worden. Daarna volgt een periode van planuitvoering.

Opgaven

Het herstellen van de schade door gaswinning is de grootse opgave in dit gebied. Vooral de landbouw merkt de nadelige effecten van bodemdaling op de waterhuishouding (verminderde drooglegging en verminderde waterberging). De realisatie van compenserende waterberging raakt bijvoorbeeld direct het belang van landbouw en kan een kavelruil of wettelijke herverkaveling met zich mee brengen.

Koppelkansen

Naast de bodemdalingsopgave spelen in het gebied nog andere opgaven, wensen en kansen. Bijvoorbeeld op het gebied van landbouwstructuur, natuur (weidevogels) en klimaat. Tijdens de planvorming komt in beeld welke opgaven, wensen en kansen – naast compenserende maatregelen voor bodemdaling- meegenomen kunnen worden in het Gebiedsplan. Hierbij speelt het verkrijgen van voldoende draagvlak en voldoende financiële middelen. Wellicht is koppeling mogelijk aan de herstelopgave. Bij de scenario uitwerking in de planfase zal blijken of er hiervoor voldoende middelen beschikbaar gestelde kunnen worden.

Werkwijze bij planvorming

Het maken van het ontwerp Gebiedsplan vindt in hoofdlijn plaats in twee stappen. In de 1^e stap komt er een schets of visie voor het plangebied (wat willen we waar?) en een programma van eisen (waar moet het aan voldoen?), een uitwerking in scenario's en het kiezen van een voorkeursvariant waar draagvlak en financiering voor mogelijk is. In de 2^e stap volgt de uitwerking van de voorkeursvariant, in maatregelen, plankaart, kosten, financiering, e.a. Dit mondt uit in het ontwerp Gebiedsplan. De streek en betrokken partijen worden bij deze planvorming betrokken.

Zo wordt dit georganiseerd

Voor het maken van het ontwerp Gebiedsplan komt er een brede projectorganisatie met een Gebiedscommissie. Die gaat strategische en financiële keuzes maken. De Gebiedscommissie krijgt ondersteuning van een ambtelijke projectorganisatie die keuzes voorbereidt, onderzoek doet en plannen uitwerkt. De provincie is de opdrachtgever en trekker van de gebiedsontwikkeling die resulteert in het opstellen van het ontwerp Gebiedsplan.

Relatie met andere gebiedsprocessen

Bij het opstellen van het ontwerp Gebiedsplan vindt afstemming plaats met de andere gebiedsprocessen in het gebied langs de Waddenkust. Die afstemming vindt ook plaats vanuit het bestuurlijk overleg Waddenzeekust.

Financiële middelen

De NAM betaalt de kosten voor herstel of compensatie van de nadelige effecten van bodemdaling. Daarnaast zullen de overheden nader afspraken maken over of, en hoeveel financiële middelen zij beschikbaar gaan stellen voor hun eigen opgaven.

Vervolgstappen

Op basis van deze Verkenning zal de provincie de Gebiedscommissie installeren. Daarin zijn de partijen uit de streek vertegenwoordigd. De Gebiedscommissie en haar ambtelijke ondersteuning beginnen in het najaar van 2022 met het opstellen van een gedetailleerd plan van aanpak voor het gebiedsproces én met het ontwerp Gebiedsplan. Na terinzagelegging zal dit in een definitief Gebiedsplan uitmonden. De totale planfase duurt waarschijnlijk tot eind 2024. De latere planuitvoering is voorzien tussen 2025 en 2032.

1 INLEIDING

Wetterskip Fryslân, provincie Fryslân en gemeente Noardeast-Fryslân starten een gebiedsproces voor het gebied van het watersysteem Dongeradielen. De belangrijkste reden hiervoor is dat de bodemdaling door gaswinning in het oostelijke deel van het watersysteem Dongeradielen (de omgeving van Anjum, Ee, Metslawier en Moddergat) schade veroorzaakt. Dit vraagt om herstel en compensatie. De schade door bodemdaling heeft vooral effect op de landbouw en de waterhuishouding.

Voor dit gebiedsproces is een rapport Verkenning Gebiedsontwikkeling Dongeradielen opgesteld. De Verkenning is feitelijk een brede oriëntatie op de problematiek en opgaven. Niet te verwarren met een verkenning volgens de DLG fasering in het planproces. De Verkenning is een oriëntatie op de scope, aanpak en organisatie en is bedoeld als basis voor besluitvorming omtrent het uitvoeren van een gebiedsproces en daarmee samenhangend het instellen van een gebiedscommissie.

Deze verkenning is een verdere uitwerking van de Voorverkenning. De Voorverkenning is in december 2020 aan het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân, Gedeputeerde Staten van provincie Fryslân en het College van Burgemeester & Wethouders van gemeente Noardeast-Fryslân voorgelegd. De uitwerking in voorliggende rapportage komt voort uit de gesprekken met te betrekken partijen, zoals NAM en Commissie bodemdaling gaswinning Fryslân, landbouworganisaties, natuur en landschapsorganisaties, dorpsbelangenorganisaties, andere projecten zoals Holwerd aan Zee. De belangrijkste bevindingen uit deze inventarisatie:

- De effecten van bodemdaling en klimaatverandering (voornamelijk toenemende verzilting, vernatting en verdroging) worden breed herkend en erkend. De belangenorganisaties waarmee gesproken is, staan in deze fase constructief in het proces om naar geschikte maatregelen te zoeken.
- Met andere projecten die in de regio spelen is onderzocht op welke vlakken samenwerking gewenst is. Het is van belang dat koppelkansen worden aangegrepen, dubbelingen vanuit inventarisaties worden voorkomen en dat ingebrachte ideeën tussen wal en schip belanden. Onder andere op het gebied van communicatie naar de streek wordt naar een gezamenlijke aanpak gestreefd.
- Het gebiedsproces wordt vanaf de planfase getrokken door de Provincie Fryslân. Deze stelt een Gebiedscommissie in.

De rapportage is bestemd voor iedereen die geïnteresseerd is in het gebiedsproces Dongeradielen en is de basis voor de besluitvorming van betrokken partijen voor het te starten gebiedsproces.

Deze Verkenning geeft op hoofdlijnen inzicht in:

- de aanleiding
- de (mogelijke) opgaven en mogelijke kansen en wensen
- de werkwijze tijdens de planvorming (o.a. scenario's uitwerken)
- de financiering die er is voor de uitvoering van de herstelopgave en de andere opgaven of wensen
- de communicatie
- de planning

De verkenning is de aanzet voor het opstarten van een integraal gebiedsproces. Dat gebiedsproces is in de periode januari- juni 2021 met externe partijen in het gebied besproken. De verkenning wordt medio 2022 ter vaststelling voorgelegd aan het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân, Gedeputeerde Staten van provincie Fryslân en het College van Burgemeester & Wethouders van gemeente Noardeast-Fryslân. Na besluitvorming over deze Verkenning start de Planfase. Dan zal gestart worden met het maken van het ontwerp- Gebiedsplan.

Leeswijzer

- Hoofdstuk 2 beschrijft het plangebied en de voorgeschiedenis.
- Hoofdstuk 3 beschrijft welke afstemming er heeft plaatsgevonden in de verkenningsfase. En welke samenhang er is met overige gebiedsprocessen.
- In hoofdstuk 4 staat een overzicht van de opgaven, kansen en knelpunten in het gebied en beschrijft de mogelijke scenario's.
- Hoofdstuk 5 beschrijft de projectorganisatie en werkwijze.
- Hoofdstuk 6 gaat over de financiële basis onder het gebiedsproces.
- Hoofdstuk 7 gaat over communicatie.
- In hoofdstuk 8 staan de conclusies en aanbevelingen.

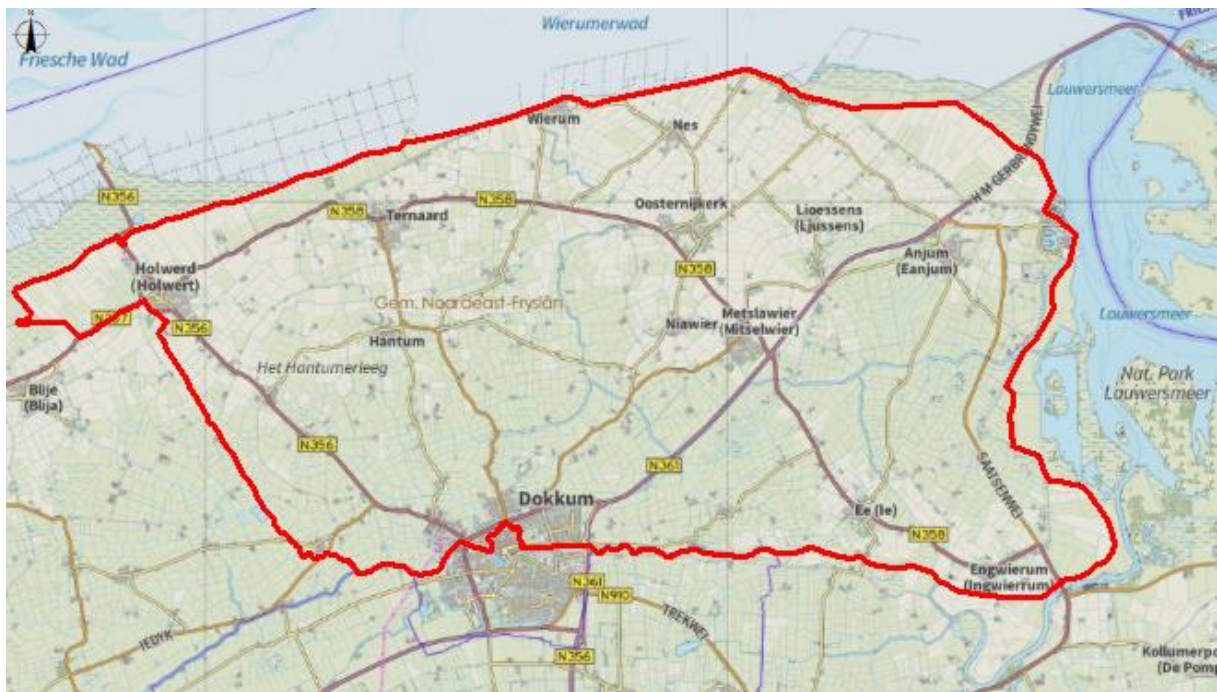
2 PLANGEBIED EN VOORGESCHIEDENIS

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste kenmerken en de voorgeschiedenis van het plangebied en beschreven.

2.1 Gebiedsbeschrijving

Ligging en begrenzing plangebied

In het oostelijke deel van de gemeente Noardeast-Fryslân daalt de bodem door gaswinning. Het gaat om de omgeving van Anjum, Ee, Metslawier en Moddergat. Daar waar de bodem meer dan 5 centimeter daalt, komen er maatregelen om de schade te compenseren. Hierbij gaat het om ongeveer de helft van de oppervlakte van het watersysteem Dongeradielen (zie figuur 1). Maar maatregelen om de bodemdaling in dit gebied te herstellen of compenseren kunnen ook op andere plekken in het watersysteem Dongeradielen nodig zijn. Het plangebied voor de verkenning is daarom het hele watersysteem Dongeradielen (zie het rood omlijnde gebied in figuur 1).

Figuur 1 topografische kaart. De rode lijn is de grens van het watersysteem Dongeradielen.

Watersysteem

De totale oppervlakte van het watersysteem Dongeradielen is ongeveer 13.700 hectare groot. Het gebied is voor afwatering niet afhankelijk van de Friese boezem (stelsel van meren, kanalen en vaarten). Het watersysteem loost via een eigen gemaal (gemaal Dongerdielen in Ezumazijl) op het Lauwersmeer.

's Zomers wordt water ingelaten vanuit de boezem. Dat gebeurt via een gemaal bij Holwerd en enkele inlaten vanuit de Dokkumer Ie. De stuw Wetsens verdeelt het watersysteem in een westelijk en een oostelijk deelsysteem. De hoger gelegen gronden langs de noordrand worden met opmalingen voorzien van water. Zo blijft het slootwater op peil, wordt het watersysteem doorgespoeld en het zoutgehalte in het oppervlaktewater teruggedrongen. In de lagere delen bevinden zich enkele onderbemalingen. Hier wordt het slootpeil lager gehouden dan het bemalingspeil van gemaal Dongerdielen.

Hoogteligging en bodemgesteldheid

Om tijdens hoogwater droge voeten te houden, zijn vanaf 500 na Christus her en der in het gebied terpen aangelegd. Vanaf 1200 na Christus zijn veel dijken gemaakt om land van de zee te winnen. In de 19e eeuw is een aantal meren drooggelegd. Deze ontstaansgeschiedenis is terug te zien in de bodemopbouw en de maaiveldhoogtekaart van het gebied (zie figuur 2). Hierop zijn de verschillende terpen in het gebied duidelijk zichtbaar.

Figuur 2 Hoogtekaart Nederland bron AHN₃

Duidelijk is ook het oude patroon van geulen. Daarbij heeft 'reliëfomkering' plaatsgevonden. In de oude geulen zijn zandige sedimenten afgezet, daarbuiten klei en veen. In de loop van de tijd zijn de klei en het veen ingeklonken. Daardoor zijn de zandige afzettingen relatief hoger komen te liggen.

De oude meren zijn als lage gebieden herkenbaar. Het laaggelegen gebied ten zuiden van Anjum staat ook wel bekend als De Kolken. Tot 1950 was dit een slecht ontwaterd gebied. In een verder verleden werd hier zout uit veen gewonnen. Daar zijn later vanuit de Lauwerszee kleiafzettingen overheen gekomen.

De ruilverkavelingen in de vorige eeuw hebben geleid tot ingrijpende aanpassingen in onder andere de waterinfrastructuur in dit gebied. De laatste ruilverkaveling in dit gebied speelde in de jaren '70 en is begin jaren '80 afgerond. Bij deze laatste ruilverkaveling is in het zuidelijke deel het natuurgebied Anjumer Kolken ontstaan. Dit gebied is eigendom van It Fryske Gea en is circa 95 hectare groot.

2.2 Functies en gebruik

Landgebruik

Noordoost-Fryslân is van oudsher met name in gebruik door de landbouw. De denkbeeldige lijn Holwerd Hantum-Niawier-Ee-Engwierum verdeelt het plangebied in twee delen met verschillend grondgebruik. De verschillen in het grondgebruik zijn onder andere ontstaan door de verschillen in hoogteligging (zie Figuur 2), grondslag en bijbehorende ontwateringsmogelijkheden. In het hoger gelegen gebied aan de noordzijde van deze lijn, bestaat de bovengrond veelal uit zandig materiaal (lichte zavel). Deze gebieden zijn vooral geschikt voor akkerbouw en kennen weinig natuurlijke beperkingen. De mogelijkheden voor landbouwproductie zijn hier dan ook goed.

In de lager gelegen gebieden ten zuiden van de denkbeeldige lijn Holwerd Hantum-Niawier-Ee-Engwierum, bestaat de deklaag van de bodem uit klei. In de diepere ondergrond, onder de grondwaterspiegel, is soms nog een laagje veen aanwezig. Deze gebieden waren vaak te nat om gewassen te telen, maar wel geschikt voor melkveehouderij en schapenhouderij. Het vee kon drinken uit een zogenoemde 'dobbe'. Dit is een drinkplaats die natuurlijk is ontstaan of is gegraven door de boeren. Door opkwellend zout grondwater in het gebied, was het water in de sloten zomers namelijk te zout om als drinkwater te dienen.

Landbouwstructuur

Het plangebied bestaat voor circa 11.430 hectare uit landbouwgrond. Er zijn ongeveer 360 bedrijfslocaties in het gebied. De provincie heeft deze landbouwgrond in kaart gebracht. Daarvoor heeft ze eigen data gebruikt. Ook heeft de provincie voor haar analyse gebruik gemaakt van de Verkavelingsanalyse Fryslân uit 2018 van Accon-avm. Mede op basis van deze analyse gaan we met de landbouwsector in gesprek. Doel is te achterhalen welke knelpunten en wensen er zijn.

Natuur

In het plangebied zijn een aantal grotere en kleinere natuurgebieden. De grootste natuurgebieden zijn de Anjumer Kolken en de Jouswierpolder. Deze natuurgebieden behoren niet tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN), voorheen ecologische hoofdstructuur (EHS) genoemd.

Landschap en cultuurhistorie

In 'Grutsk op 'e Romte' (2014) van de provincie Fryslân zijn de kernkwaliteiten en ambities zijn voor het landschap, de cultuurhistorie en de ruimtelijke kwaliteit beschreven. Tijdens de planvorming worden de voorwaarden voor het behouden van de bestaande landschapskwaliteiten geïnterpreteerd. Verder wordt onderzocht of kansen en wensen om de landschapskwaliteiten te versterken, een plek kunnen krijgen in het gebiedsproces.

Dorpen

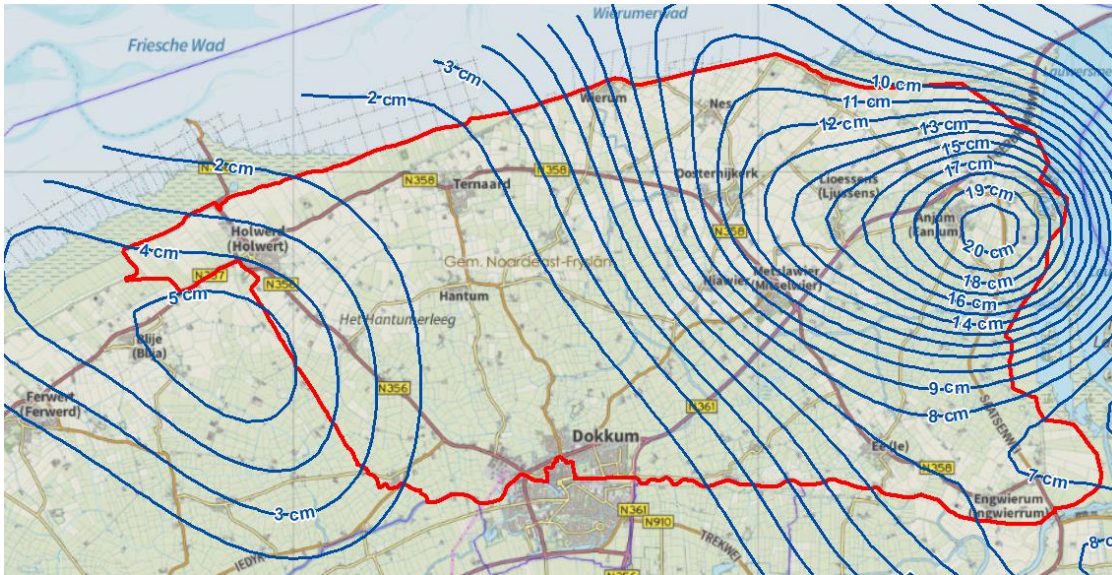
In het plangebied ligt een aantal dorpen. Tijdens de planvorming kan blijken dat er kansen of wensen vanuit de dorpen zijn die in het gebiedsproces een plek kunnen krijgen.

Infrastructuur

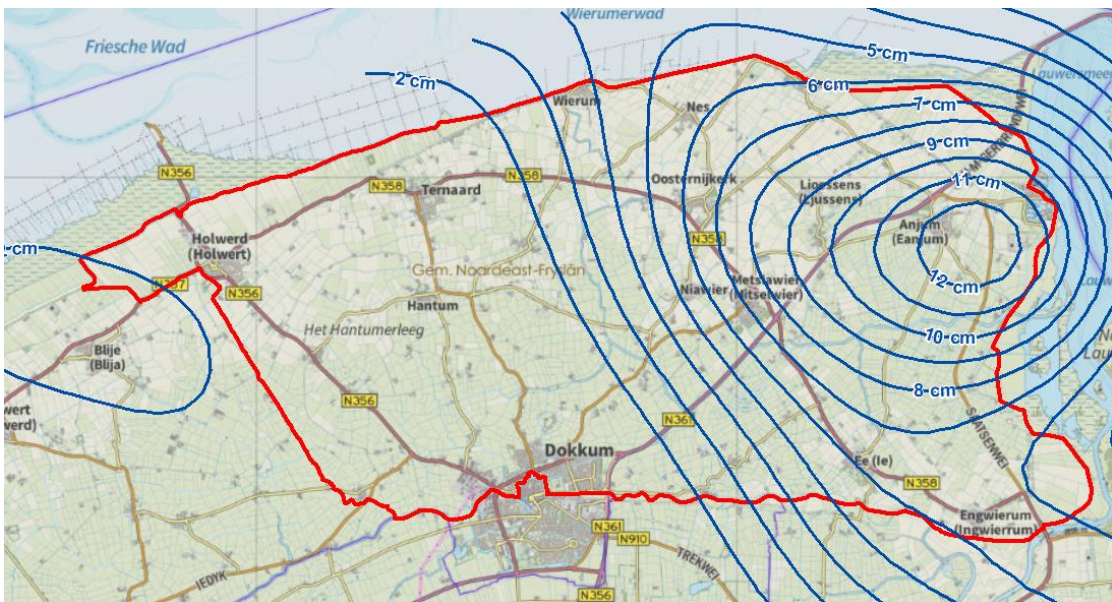
In het gebied liggen dijken, wegen, fietspaden, bruggen en sloten en watergangen. Tijdens de planvorming kan blijken dat er kansen of wensen zijn die in het gebiedsproces een plek krijgen.

2.3 Gaswinning en bodemdaling

De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) wint sinds 1997 gas in de omgeving van Anjum, Moddergat en Ee. Hierdoor daalt de bodem. Eind 2020 heeft de NAM een nieuwe prognose gemaakt van de totale bodemdaling in 2050 (zie figuur 3). Voor dit gebied is de prognose dat maximaal 20 centimeter bodemdaling optreedt. Elke vijf jaar actualiseert de NAM deze prognose op basis van de werkelijk opgetreden bodemdaling.

Figuur 3: De rode lijn is de grens van het watersysteem Dongeradielen. De blauwe lijnen geven de verwachte bodemdaling in centimeters aan (bron: prognose voor 2050 uit statusrapport 2020).

Figuur 4: De rode lijn is de grens van het watersysteem Dongeradielen. De blauwe lijnen geven de opgetreden bodemdaling tot 2018 in centimeters aan (bron: statusrapport 2020).

De gemeten bodemdaling die is weergegeven in figuur 4 is de bodemdaling die werkelijk is opgetreden door de gaswinning tot 2018. Bij Anjum is de bodem tot 2018 met ongeveer 12 cm gedaald.

Deze bodemdaling wordt niet gemeten op het maaiveld maar in de diepere ondergrond. Veranderingen aan het maaiveld door overige oorzaken (zoals bijvoorbeeld grondverzet of

veenoxidatie worden niet meegenomen in deze bodemdalingskaart. Meer informatie hierover is te vinden op de site www.bodemdalingskaart.nl.

Afronding fase 2 onderzoek bodemdaling Dongeradeel

In opdracht van het waterschap heeft ingenieursbureau Witteveen en Bos begin 2019 een fase-2 onderzoek naar de bodemdaling in het gebied rond Anjum, Moddergat en Ee afgerond. De Commissie Bodemdaling heeft met het rapport ingestemd. In dit onderzoek is de bergingsopgave verder onderzocht. Ook zijn mogelijke oplossingsrichtingen verkend. Het afrondend fase 2 onderzoek is gedaan op basis van het in 2019 vigerend beleid en beslaat de gehele bodemdaling door gaswinning in de periode 1997-2050 (inclusief een onzekerheidsmarge van 30 procent). Met dit plan hebben het waterschap en de Bodemdalingscommissie aardgaswinning Fryslân (namens NAM) akkoord bereikt over mogelijke oplossingsrichtingen en de kostendekking daarvan. Deze oplossingsrichtingen bestonden met name uit het aanleggen van waterberging, om de bergingsopgave die ontstaan is als gevolg van bodemdaling door gaswinning te compenseren. In het rapport is benoemd dat er meer oplossingsrichtingen zijn. Rondom de vaststelling van het fase 2 onderzoek is daarom door de [Commissie Bodemdaling Aardgaswinning Fryslân](#) (vanaf nu CBAF) en het waterschap afgesproken dat er nog alle ruimte is voor het uitwerken van alternatieve oplossingsrichtingen, in samenspraak met alle direct betrokkenen. De prognoses uit het statusrapport 2020 (Figuur) laten kleine afwijkingen zien ten opzichte van de prognoses waar in het onderzoek van 2019 is uitgegaan. De plannen die in dit gebiedsproces worden uitgewerkt gaan uit van de meest actuele prognoses. De wijzigingen zijn op dit moment zo klein, dat er geen reden is om het fase 2 onderzoek (deels) aan te passen.

2.4 Watergebiedsplan Dongeradielen

In 2012 is het watergebiedsplan Dongeradielen vastgesteld door het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân. De afgelopen jaren zijn enkele maatregelen uit dit watergebiedsplan uitgevoerd. Zo is de capaciteit van gemaal Ezumazijl verhoogd en zijn lokaal enkele waterpeilen verlaagd. De bevindingen uit het watergebiedsplan zijn actueel en behoeven geen actualisatie. Wel wordt het watersysteem getoetst aan het meest recente klimaatscenario. De reeds uitgevoerde maatregelen hebben een positief effect op het watersysteem. Er resteren geen prioritaire knelpunten of opgaven in het watersysteem.

2.5 Verziltingsproblematiek

Het grondwater van Dongeradielen is erg zout en het oppervlaktewater lokaal ook. Dit komt door de invloed die de zee vroeger had en nu nog steeds heeft via zoute kwel. Als dit zoute water bij de wortels komt, ondervinden de meeste gewassen hiervan schade. Door regen blijft het grondwater in de wortelzone van gewassen zoeter. Op de laagste plekken in het plangebied is deze laag zoet grondwater erg dun. Hierdoor komt het zoute grondwater steeds dichterbij de wortelzone. Het oppervlaktewater wordt ook zouter door contact met het zoute grondwater.

Zilt of brak water kan positief zijn voor de natuur. Voor de landbouw kan het schadelijk zijn. Het oppervlaktewater is soms te zout voor beregening van gevoelige gewassen zoals grove groenten en als drinkwater voor vee. Daarom wordt in de zomer bij Holwerd zoet water uit de boezem het akkerbouwgebied in gepompt. De verzilting is het grootst in de lagere delen van Dongeradielen, zoals De Kolken. De impact van verzilting is hier wel minder groot. Het gras in dit gebied is namelijk veel minder gevoelig voor verzilting dan akkerbouwgewassen.

In de hoofdstukken 3 en 4 is nader uitgewerkt hoe de thema's in dit hoofdstuk terugkomen binnen dit gebiedsproces.

3 AFSTEMMING EN SAMENHANG

Inleiding

De afstemming met de belangenvertegenwoordigers van landbouw en natuur over de inhoud en organisatie van het gebiedsproces in de periode januari – juni 2021 resulteert in deelname van hun vertegenwoordigers in het gebiedsproces.

De gesprekken met overige belanghebbenden hebben geresulteerd in afspraken over het verstrekken van (latere) informatie over het project.

Afstemming landbouw

De afstemming met vertegenwoordigers van de landbouw is gedaan met vertegenwoordigers uit de volgende organisaties; LTO Noord, Nederlandse Melkveehoudersbond, Agrarisch collectief Waadrâne en de Nederlandse Akkerbouwvereniging. Deze vertegenwoordigers hebben leden voorgedragen voor de Gebiedscommissie.

Afstemming natuur

De afstemming met vertegenwoordigers van natuur en landschap is gedaan met vertegenwoordigers uit de volgende organisaties: It Fryske Gea, Staatsbosbeheer, Friese Milieufederatie, Bond van Friese Vogelwacht, Vogelbescherming en Landschapsbeheer Friesland.. Deze vertegenwoordigers hebben één lid voorgedragen voor de Gebiedscommissie.

Overige

Met de stichting Fêste Grun is besproken dat zij geen rol voor zichzelf zien in dit proces, maar dat zij wel geïnformeerd willen worden. Dat geldt ook voor de dorpsbelangen van Paesens Moddergat, Metslawier, Nes en Anjum.

Afstemming ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied

In de zone langs de Waddenzeekust spelen meer ontwikkelingen. Er is behoefte aan overzicht en afstemming tussen de verschillende projecten en initiatieven. Daartoe heeft GS eind 2020 de bestuurlijke visie voor het Waddengebied vastgesteld. Er is besloten dat de provincie, als uitvloeisel van deze visie, de rol van regisseur van een integraal proces voor gebiedsontwikkeling langs de Waddenzeekust proactief op zich neemt.

Het Fries Programma Waddenzeekust gaat bestaan uit de 'optelsom' van de projecten en initiatieven. Vanuit dit Programma kan de bundeling, samenhang, afstemming en communicatie/ PR plaatsvinden. De verantwoordelijkheid voor dit Programma ligt bij BO Waddenzeekust.

Er is binnen de kaders van het Bestuurlijk Overleg Waddenzeekust afgesproken dat het gebiedsproces Dongeradielen net als de andere projecten zoals gebiedsproces Ternaard, Holwerd aan Zee, dijkversterking Koehool-Lauwersmeer (KLM) zelfstandig functioneren. In het bestuurlijk overleg Waddenzeekust vindt – waar nodig- afstemming plaats tussen de projecten.

Het projectteam van het gebiedsproces Dongeradielen zal regelmatig met de volgende lopende gebiedsprojecten afstemmen. Wellicht zijn er mogelijkheden om maatregelen of projecten een plek te geven in het Gebiedsplan. De mogelijke maatregelen en projecten die zijn geïnventariseerd staan weergegeven in onderstaande tabel 1.

Ontwikkeling	Koppelkansen	Actie
Dijkversterkingsproject Koehool-Lauwersmeer (KLM)	Ja, mogelijk op thema's communicatie en grondstrategie.	Koppelkansen nagaan met de projectgroep KLM.
Omgevingsproces Ternaard	Ja, mogelijk op thema's communicatie en verzilting.	Nagaan welke zaken gezamenlijk op te pakken zijn.
Holwerd aan Zee.	Ja mogelijk op thema grondstrategie.	Nagaan welke zaken gezamenlijk kunnen
Regiodeal Natuurinclusieve landbouw Noordelijke kleischil.	Ja. Er is een streefbeeld en een actieplan opgesteld. Inhoudelijke onderwerpen zijn: biodiversiteit, regionale kringloop, bodemkwaliteit, zoet water en klimaatbestendigheid in combinatie met een goed verdienmodel voor de landbouw.	Nagaan of onderwerpen uit het actieplan binnen het gebiedsproces gecombineerd kunnen worden.
Zoet-Zout regiomakelaar	Ja	Samenwerken aan het uitwerken van anti verziltingsmaatregelen.
Súd Ie	Grotendeels al gerealiseerd	Nagaan koppelkans en recreatie (fietspad?)
Wens dorpsbelangen Metslawier verbinding vaarroute Súd Ie	Ja mogelijk. Er moet een sloot worden verbreed. Dit is een mogelijke koppelkans in relatie tot de opgave vergroten bergingscapaciteit	Nagaan of de slootverbreding overeenstemt met gewenste locatie uitbreiding bergingscapaciteit
Plan Opvaarten, opgevoerd vanuit de gemeente NE-F	Ja, mogelijk. Dit ideeënboek richt zich op meerdere locaties, waarvoor de ideeën mogelijk kunnen meeliften met aanpassingen watersysteem en uitbreiding berging.	Meenemen in ontwerpssessies tijdens Planfase.
Swiet Wetter (Wierum Ternaard) Waaronder herstel opvaarten	Ja mogelijk. Er moeten verbindingen worden gerealiseerd om een vaarrondje te kunnen maken. Dit is een mogelijke koppelkans in relatie tot de opgave vergroten bergingscapaciteit	Nagaan of de slootverbreding overeenstemt met gewenste locatie uitbreiding bergingscapaciteit

Tabel 1 overzicht ontwikkelingen in gebied Dongeradielen

4 OPGAVEN, KANSEN EN KNELPUNTEN

4.1 Bodemdaling

De bodemdaling heeft verschillende gevolgen voor de waterhuishouding. Zo neemt de drooglegging - de afstand tussen het maaiveld en het slootwaterpeil - af. Ook de mogelijkheden om water te bergen nemen af. Maar denk ook aan keringen die door bodemdaling niet meer op hoogte zijn en kunstwerken (gemalen en stuwen) die niet meer goed functioneren. We willen een evenwichtig en robuust watersysteem creëren en behouden. De strategie 'vasthouden, bergen en afvoeren' uit het Nationaal Bestuursakkoord Water uit 2003 en het vigerende beleid van provincie en waterschap bieden daarvoor mogelijke oplossingen. Het maatregelenpakket uit het aanvullend fase-2 onderzoek van Witteveen en Bos is de basis voor de verkenningfase. Dit pakket is gebaseerd op de eindprognose van de bodemdaling in 2050 (inclusief een marge) uit het statusrapport 2015. Het pakket geeft mogelijke oplossingsrichtingen aan. Deze oplossingsrichtingen compenseren de verminderde drooglegging en berging en beperken de toename van verzilting. In de planfase worden de daadwerkelijke oplossingsrichtingen met de streek uitgewerkt. Verder zijn de nodige aanpassingen aan kunstwerken, zoals gemalen en stuwen onderdeel van het pakket.

4.2 Overige wateropgaven

De overige wateropgaven staan in het watergebiedsplan Dongeradeel. Op hoofdlijnen gaat het daarbij om de thema's 'voldoende water', 'realiseren doelen Kaderrichtlijn Water', 'wegnemen knelpunten waterbeheer', 'de klimaatopgave' en 'verzilting'. Een deel van deze opgaven is al meegenomen in het project Súd Ie of dat gebeurt nog.

Voldoende water

Hoe zorgen we ervoor dat het watersysteem onder alle omstandigheden goed functioneert, ook als het erg nat of juist droog is? Maatregelen die daarvoor nodig zijn, vallen onder het thema 'voldoende water'. Los van de effecten door bodemdaling, is het watersysteem Dongeradielen voor het grootste deel goed op orde in de huidige situatie. Voor de toekomstige situatie waarin de weersomstandigheden extremer kunnen worden, zoals bijvoorbeeld extremere droge perioden of extremere buien kan het zijn dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Hiervoor zijn nu nog geen normen opgesteld.

KRW-opgave

De belangrijkste opgaven uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn inmiddels gerealiseerd. De resterende opgaven, gericht op een extensiever onderhoudsbeleid, zijn onderdeel van een breder pakket voor heel Fryslân. Dit houdt in dat in het gebiedsproces niet specifiek naar locaties voor aanvullende KRW-maatregelen gekeken zal worden. Maatregelen om extensiever onderhoud van het watersysteem mogelijk te maken worden wel meegenomen in het gebiedsproces, als koppelkans.

Knelpunten waterbeheer

Een groot deel van de in het watergebiedsplan genoemde beheerknelpunten zijn opgelost of zijn ingepland om te worden opgelost.

Verzilting

Vanuit de waterhuishouding zijn er beperkt maatregelen mogelijk tegen verzilting. Wetterskip Fryslân is wel verantwoordelijk voor de kwaliteit van het oppervlaktewater passend bij de functies die er zijn. De aanpak van verzilting op percelen is de verantwoordelijkheid van de eigenaren zelf. Voor de landbouw is verzilting (in de toekomst) een groot probleem. De sector speelt zelf een grote rol bij de oplossing ervan. Het is belangrijk dat de landbouw samen met het waterschap kennis verzamelt over verzilting. Bodemdaling zelf leidt niet tot verzilting. Verlaging van het waterpeil doet dat wel. In het fase-2 rapport van 2019 (zie paragraaf 3.1) zijn geen peilverlagingen in het

gebied voorgesteld. In de planfase zal in overleg met de streek blijken welke maatregelen er nodig zijn.

Er is nog veel onduidelijk over verzilting. Daarom zijn verschillende onderzoeken en projecten opgestart die bijdragen bij aan meer kennis hierover. Om hier meer sturing op te krijgen is door de provincie een regiomakelaar Zoet-Zout aangesteld. Voor het gebiedsproces maken wij hier gebruik van. Bij de onderzoeken en projecten gaat het om vier thema's:

- 1) Het monitoren van verzilting.
- 2) Effectieve maatregelen om zoet water te behouden (vasthouden, opslaan of slimmer doorspoelen, peilverhoging).
- 3) Het aanpassen van gewassen. Zijn andere of tolerantere gewassen beter bestand tegen zout water?
- 4) Het organiseren van een breder gebiedsproces, zodat we meer en beter kennis kunnen delen.

Verschiedende initiatieven in de regio dragen bij aan meer kennis en een effectieve aanpak van verzilting. We noemen de projecten Spaarwater, zoet op zout Lauwersmeer, boeren meten water, de regiodeals en regionale aanpak verzilting. Vanuit het gebiedsproces Ternaard heeft een werkgroep zoet/zout een advies opgesteld met betrekking tot het vraagstuk verzilting. Onderdelen uit dit advies kunnen mogelijk worden benut binnen het gebiedsproces Dongeradielen.

Het is denkbaar dat de kennisopbouw en aard van maatregelen een meer regionale aanpak vraagt voor de bestrijding van verzilting. Dat zal in de Planfase blijken. Het ontwerp Gebiedsplan dat in de Planfase wordt uitgewerkt speelt daarop in, zodanig dat er geen maatregelen in komen te staan die een duurzame verziltingaanpak in de weg staan.

Project Spaarwater

In 2013 startte het project Spaarwater. Op vier locaties in Noord-Holland, Fryslân en Groningen zijn verschillende oplossingen onderzocht om verzilting tegen te gaan en duurzaam watergebruik in de landbouw mogelijk te maken. Het project dat in 2019 is afgerond, heeft veel kennis opgeleverd. Bijvoorbeeld een kaart die het risico op verzilting aangeeft (zie www.frieseklimaatatlas.nl). Deze kennis nemen we in de planfase mee bij het uitwerken van de maatregelen.

4.3 Overige opgaven en kansen

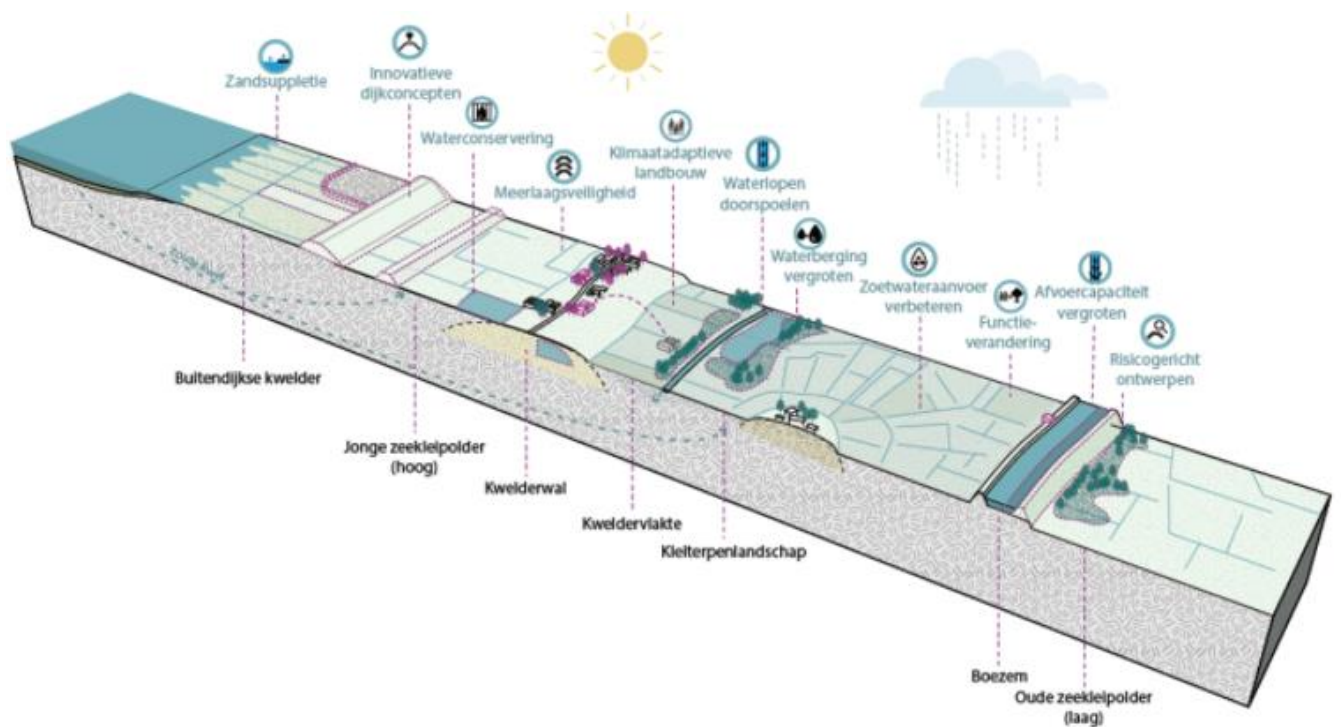
Klimaat Adaptatie Strategie (KAS)

De Friese overheden houden zich aan de Klimaat Adaptatie Strategie (KAS). Dit houdt in dat nu geen maatregelen worden genomen die op (midden) lange termijn negatieve gevolgen hebben door klimaatverandering. Maatregelen dienen klimaat robuust te zijn. Bij het gesprek met de belanghebbenden in het gebied over de gevolgen van het veranderende klimaat op de inrichting van het gebied is deze strategie het uitgangspunt. Daarbij gaat het gesprek over of het nodig is om voor de lange termijn extra maatregelen te treffen, en welke dat dan zouden kunnen zijn. Dit wordt in de planfase verder uitgewerkt in meerdere scenario's (zie hoofdstuk 6).

In de Friese klimaatatlas (Zie www.klimaatatlas.nl) is een indicatie weergegeven van de effecten van klimaatverandering bij extreme weersituaties. Ook zijn voorbeelden van strategieën opgesteld per type landschap. Deze strategie kan verkend worden in het gebiedsproces.

In de planvormingsfase worden de opgaven zoals hierboven in hoofdstuk 4 genoemd verder uitgewerkt. Dat is ook het moment om met de klimaatadaptatiestrategie aan de slag te gaan en de mogelijke scenario's uit te werken. In de klimaatatlas is een voorbeeld weergegeven van een

uitgewerkte klimaatadaptatie strategie voor het kleilandschap dat voorkomt in het gebied Dongeradielen (zie Figuur 5 klimaatadaptatiestrategie kleilandschap). De voorbeelden die hierin staan als mogelijke oplossing voor de specifieke problemen in dit gebied kunnen toegepast worden, maar dat hoeft niet. Dat hangt af van hoe de problematiek wordt ervaren door de belanghebbenden, hoe de belanghebbenden hier mee om willen gaan. En of, en hoeveel geld er is om maatregelen uit te voeren.

Figuur 5 klimaatadaptatiestrategie kleilandschap

Landbouw

Zowel op landelijk als provinciaal niveau willen overheden stappen zetten naar een duurzame landbouw. Uit een provinciale inventarisatie is gebleken dat er wensen zijn vanuit de landbouw voor kavelruil of andere verbeteringen in het gebied. Dit is bevestigd tijdens de gesprekken met landbouwvertegenwoordigers. Tijdens de planfase zal dit verder verkend en uitgewerkt worden.

Natuur

De provincie heeft in dit gebied nagenoeg geen opgave voor natuurontwikkeling. Er zijn wel kansen om in het plangebied meer natuur te ontwikkelen, bijvoorbeeld in de Kolken-Noord of in de polder Jouswier. Mogelijk kunnen er verbeteringen voor natuur aangebracht worden in combinatie met de benodigde extra waterberging als gevolg van bodemdaling. Er zal onderzocht worden hoe er voor uitvoering van beleid voor soorten, ganzen en weidevogels kansen benut kunnen worden. Het plangebied is voor een groot deel aangewezen als kansrijk gebied voor weidevogels.

Landschap en cultuurhistorie

Met de gebiedsontwikkeling liggen er kansen om landschap en cultuurhistorie te versterken. In de structuurvisie 'Grutsk op 'e Romte' zijn de kernkwaliteiten van het gebied beschreven. Het behouden van de kernkwaliteiten is een voorwaarde voor de te nemen maatregelen.

Koppelkansen

Vanuit gemeente Noardeast-Fryslân zijn er vooralsnog geen specifieke opgaven aangedragen voor het gebiedsproces Dongeradielen op het gebied van leefbaarheid, recreatie, energie(transitie) en duurzaamheid. Wel is er voor het omgevingsproces Ternaard een inventarisatie gemaakt van mogelijke opgaven. Wellicht kunnen deze opgaven op termijn als 'koppelkansen' mee in de gebiedsontwikkeling Dongeradielen. Dat betekent dat er dan gekeken wordt of bepaalde opgaven slim met elkaar kunnen worden gecombineerd.

Afstemming met gebiedsprojecten Koehool – Lauwersmeer, Holwerd aan zee, Ternaard en overige kansen of initiatieven

In en om Dongeradielen zijn er meerdere gebiedsprocessen actief, zoals Koehool-Lauwersmeer, Holwerd aan zee en Ternaard. Vanuit deze gebiedsprocessen is er al contact met de streek geweest. Hierbij zijn al veel wensen en ideeën opgehaald. Deze wensen en ideeën worden tussen de verschillende organisaties uitgewisseld, om te voorkomen dat er ingebrachte ideeën tussen wal en schip belanden. In het gebiedsproces Dongeradielen zal onderzocht worden of en welke wensen en ideeën opgepakt kunnen worden (zie ook Hoofdstuk 3, tabel 1 overzicht ontwikkelingen in gebied Dongeradielen).

4.4 Uitwerking aan de hand van scenario's

Er zijn meerdere opgaven benoemd in deze Verkenning. Het ambitieniveau van de daadwerkelijk op te pakken opgaven is nog niet bepaald. Dat kan pas in de Planfase plaatsvinden die na de Verkenning start, wanneer de Gebiedscommissie is geïnstalleerd. Daarvoor kunnen meerdere scenario's uitgewerkt worden. Dan kan bepaald worden welke mogelijke maatregelen wenselijk en haalbaar zijn, waar draagvlak voor is, waar voldoende financiële middelen beschikbaar voor zijn, e.a.

Mogelijke scenario's zouden kunnen zijn:

1 Alleen compenseren van de bodemdaling

Het watersysteem Dongeradielen is relatief goed in orde en er zijn geen belangrijke opgaven. Ook vanuit de gemeente en de provincie zijn hier geen opgaven. Dit maakt dat het gebiedsproces alleen over de compensatie van de bodemdaling zou kunnen gaan. Omdat dit raakt aan de belangen van landbouw, zal dit ook maatregelen voor landbouw met zich meebrengen.

2 Compenseren bodemdaling en kansen meenemen die relatief eenvoudig en goedkoop zijn.

Ondanks dat het watersysteem goed op orde is en er weinig opgaven zijn vanuit gemeente en provincie, zijn er altijd wel kansen of kleine knelpunten. Doordat er een gebiedsproces wordt gestart om de bodemdaling te compenseren kan het zijn dat er zich mogelijkheden voordoen om knelpunten of kansen mee te nemen in dit proces.

3 Naast het compenseren van de bodemdaling en het meenemen van kansen ook maatregelen

meenemen die gericht zijn op toekomstige klimaatverandering, verbeteren van de landbouw, van natuur en landschap, leefbaarheid, ea. Bij klimaatverandering gaat het bijvoorbeeld om het aanpassen van het watersysteem aan extremere piekbuien of aan extremere droogte. Of het maken van afspraken over het accepteren van de gevolgen van klimaatverandering, in plaats van het nemen van maatregelen.

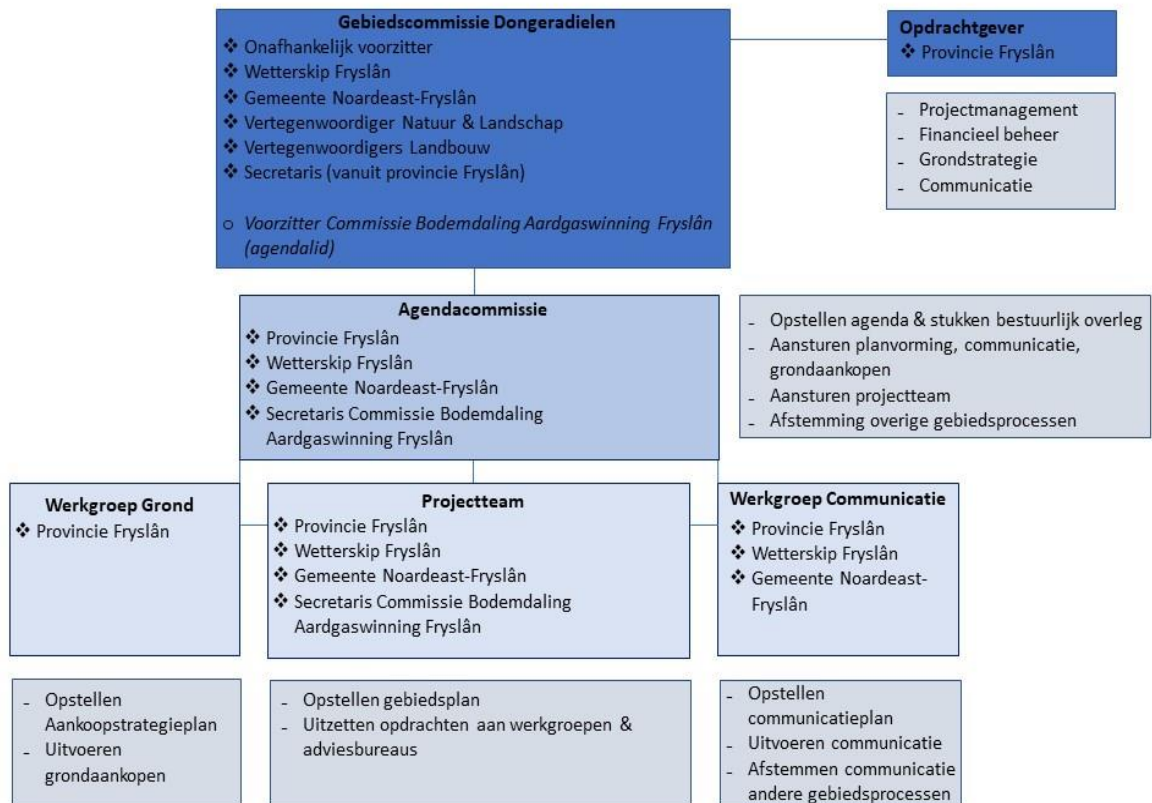
Keuzes: wie, op basis waarvan en wanneer?

De werkwijze om te komen tot de scenario's met maatregelenpakketten, op basis waarvan vervolgens een voorkeursscenario wordt uitgewerkt en vastgelegd in een (ontwerp) Gebiedsplan, staat beschreven in paragraaf 5.2.

5 PROJECTORGANISATIE

Voor het uitwerken van de opgaven voor compensatie van de gevolgen van bodemdaling en de opgaven, kansen en wensen van overheden en betrokken partijen in het gebied is een projectorganisatie nodig. Die zorgt voor het opstellen van een (ontwerp) Gebiedsplan. Dit is uitgewerkt in het onderstaande organogram (figuur 6).

Bestuurlijke en ambtelijke organisatie project gebiedsontwikkeling Dongeradielen

Figuur 6 organogram projectorganisatie

5.1 De Gebiedscommissie

In de verkenningsfase hebben de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de gemeente Noardeast Fryslân – verder “de overheden” – zich met externe partijen, NAM en CBAF, beraden op een passende projectorganisatie.

Er is afgesproken dat:

1. de provincie opdrachtgever wordt en de Gebiedscommissie Dongeradielen instelt op grond van de provinciewet;
2. de Gebiedscommissie de opdracht krijgt om een (ontwerp) Gebiedsplan te maken;
3. de Gebiedscommissie bestaat uit een onafhankelijke voorzitter, een DB lid van Wetterskip Fryslân, een wethouder van de gemeente, vertegenwoordigers van de landbouworganisaties en een vertegenwoordiger van de natuur- en landschapsorganisaties. De provincie levert de secretaris van de Gebiedscommissie. De CBAF is agendalid;
4. de Gebiedscommissie ondersteund wordt door een ambtelijke projectorganisatie, die zorgdraagt voor de planvorming en daarvoor taken uitvoert voor het projectmanagement, het financieel beheer, de grondstrategie, communicatie, afstemming CBAF, e.a.;

5. de overheden en CBAF voldoende menskracht inzetten voor de planvorming en daar afspraken over maken;
6. de Gebiedscommissie afstemt met de andere projecten en initiatieven langs de Waddenkust. Het gaat daarbij onder andere om Holwerd aan Zee, dijkversterking Koehool-Lauwersmeer, omgevingsproces Ternaard en het project Súd Ie.
7. de CBAF een adviseur afvaardigt in het projectteam en de agendacommissie.

De provincie stelt de Gebiedscommissie in. Dat is naar verwachting medio 2022.

Speciale status in de Gebiedsontwikkeling van de NAM en / of CBAF

De Gebiedscommissie krijgt de opdracht om een ontwerp Gebiedsplan te maken voor Dongeradielen. In de volgende alinea is dit uitgeschreven. Een belangrijk deel van de opgaven die daarin worden vertaald naar maatregelen is voor herstel of compensatie van de effecten van bodemdaling door gaswinning. De NAM heeft aangegeven dat zij de kosten zal gaan betalen. De CBAF beoordeelt als onafhankelijke commissie de uitgewerkte maatregelen, kosten en kostentoedeling naar de NAM op doelmatigheid en zal de NAM daarover aanbevelingen doen. Er zijn hierover de volgende afspraken gemaakt:

Uitgangspunten:

1. De CBAF is onafhankelijk en is niet verantwoordelijk voor de besluiten van de Gebiedscommissie.
2. De CBAF is wel betrokken en aangesloten bij de Gebiedsontwikkeling Dongeradielen, door agenda lidmaatschap van de Gebiedscommissie en participatie in de ambtelijke projectorganisatie.
3. De CBAF geeft tijdens het proces tijdig aan of de kosten die worden voorgesteld, kunnen worden gedekt door de NAM.
4. De NAM blijft op afstand van het gebiedsproces.

Vertaald naar de rollen van de Gebiedscommissie en de CBAF en de samenwerking daartussen, ziet dit er als volgt uit:

1. De CBAF wordt agendalid van de Gebiedscommissie (en geen lid of adviseur). Daardoor maakt zij het 'wordingsproces' en de besluitvorming in de Gebiedscommissie op afstand mee. Via haar adviseur in de ambtelijke organisatie levert zij een bijdrage aan het Gebiedsplan. Die adviseur is de 'linking pin' tussen de CBAF en Gebiedscommissie.
2. De CBAF zal via haar eigen werkwijze de resultaten van de Gebiedscommissie op inhoud en financiën beoordelen en zij kan daar van afwijken. Dit kan effect hebben op de werkwijze en besluitvorming van de Gebiedscommissie.
3. Hoewel de bodemdalingscommissie geen onderdeel uitmaakt van de Gebiedscommissie, wordt de CBAF wel nadrukkelijk in het proces betrokken. Wanneer er issues zijn rondom financiering van een bepaald voorstel, dan zal CBAF dit tijdig communiceren als ware zij lid van de Gebiedscommissie, om zo het besluitvormingsproces in de Gebiedscommissie te ondersteunen.
4. De CBAF behoudt haar huidige positie, rol en taken en kan onafhankelijk beoordelen en toetsen en aanbevelen aan NAM.
5. GS zal optreden als opdrachtgever van de door haar in te stellen Gebiedscommissie.

In een separaat beknopt plan van aanpak is deze samenwerking nader uitgewerkt in een stappenplan en uren-/kostenraming.

Opdracht Gebiedscommissie

De opdracht voor de Gebiedscommissie is het maken van het ontwerp Gebiedsplan binnen de kaders van de Wet inrichting landelijk gebied (Wilg). Er is een Reglement opgesteld voor de

Gebiedscommissie. In dit reglement staan o.a. de leden van de commissie, de opdracht en werkwijze beschreven. Dit reglement is conform regulier gehanteerde reglementen voor provinciale Gebiedscommissies.

De opdracht voor de Gebiedscommissie bevat onder andere het:

- concreet uitwerken van de opgaven en het vertalen naar maatregelen (in tekst en op kaart).
- uitwerken van meerdere scenario's voor mogelijk in te zetten klimaatmaatregelen (zie ook paragraaf 4.2).
- uitwerken van instrumenten (kavelruil/ wettelijke herverkaveling, verplaatsingsregeling, e.a.).
- bepalen en doen van de benodigde grondaankopen.
- ramen van de kosten en het maken van afspraken over de kostentoedeling.
- regelen van de financiering.
- bepalen van de procedures voor de planvaststelling.
- zorgdragen voor communicatie.
- vormgeven van de projectorganisatie voor de latere planuitvoering.
- uitvoeren van financieel beheer.

5.2 Ambtelijke projectorganisatie

De ambtelijke organisatie bestaat uit: een agendacommissie, een werkgroep communicatie, een werkgroep grond en een projectteam.

Agendacommissie

De agendacommissie bestaat uit: projectleider/ secretaris Gebiedscommissie (voorzitter), voorzitter Gebiedscommissie, een coördinator van Wetterskip, een coördinator van de gemeente en een vertegenwoordiger vanuit de CBAF.

De agendacommissie zorgt voor het:

- aansturen van de planvorming, communicatie en grondaankopen
- uitwerken / toesturen van stukken voor de Gebiedscommissie
- aansturen van het projectteam (door projectleider/ secretaris van de Gebiedscommissie)
- afstemmen met andere projecten/ initiatieven langs de Waddenkust

Projectteam

Het projectteam bestaat uit: projectleider/ secretaris Gebiedscommissie (voorzitter) en medewerkers van de overheden met deskundigheid op het terrein van water, landbouw, natuur, landschap/ cultuurhistorie, recreatie/ leefbaarheid, financiën, communicatie, grond, juridische zaken. Daarnaast neemt ook een vertegenwoordiger van de CBAF deel in het projectteam om vanuit een adviesrol mee te denken op het gebied van doelmatigheid en financierbaarheid van maatregelen.

Het projectteam maakt de bouwstenen voor het ontwerp Gebiedsplan. Om die uit te werken kan zij verschillende werkgroepen instellen en adviesbureaus opdrachten geven.

Werkgroep communicatie

De werkgroep bestaat uit medewerkers van de overheden. De provincie levert de voorzitter. De projectleider/ secretaris kan inhoudelijke bijdragen leveren en op ad hoc basis deelnemen aan overleg.

De werkgroep zorgt voor:

- communicatieplan
- uitvoeren van communicatie (bijeenkomsten, nieuwsbrieven, e.a.)
- afstemmen met communicatie van andere projecten en initiatieven langs de waddenkust

Werkgroep grond

De werkgroep bestaat o.a. uit: voorzitter van de provincie (afd. Vastgoed), medewerkers Vastgoed, één of meerdere landbouwbestuurders, grondaankoper.

De werkgroep zorgt voor:

- opstellen van Aankoopstrategieplan (ASP), waarin bepaald wordt welke en hoeveel gronden aangekocht kunnen / moeten worden
- het uitvoeren van grondaankopen
- het kopen en verplaatsen van agrarische bedrijven

5.3 Werkwijze

In paragraaf 4.2 staan mogelijke maatregelscenario's op een rij gezet, op hoofdlijn. Deze scenario's zijn vertrekpunt van het gebiedsproces. Dit is onderdeel van een werkwijze die werkt van grof naar fijn:

1. Uitwerking op hoofdlijn in scenario's: niet haalbare en financierbare scenario's vallen zo snel mogelijk in het proces af.
2. Gekozen scenario uitwerken naar een voorkeursvariant, al of niet in een tussenstap, met meerdere maatregelvarianten (ook het "kale" scenario van alleen bodemdalingsopgaven is op meerdere manieren op te lossen).
3. Voorkeursvariant vaststellen in het (ontwerp) Gebiedsplan.

De Gebiedscommissie gaat als volgt te werk:

1. De eerste uitwerking van de scenario's neemt alle opgaven, knelpunten en wensen mee, evenals de klimaatopgaven. Deze uitwerking is de eerste stap om te komen tot het (ontwerp) Gebiedsplan.
2. Scenario's vertalen in maatregelpakketten. Deze uitwerking volgt mede op basis van gesprekken met belangenorganisaties en werksessies met experts (hydrologie, verzilting, landbouw, ecologie).
3. Kostenramingen van alle scenario's opstellen.
4. Advies maken op basis van een afwegingskader. Daarin worden scenario's tegen elkaar afgewogen op basis van financiële dekking, draagvlak, doelmatigheid (in hoeverre worden opgaven en knelpunten meegenomen), duurzaamheid, toekomstbestendigheid, en anderen.
5. Deze scenario's voorleggen aan de streek, de diverse besturen en de CBAF.
6. Als er voor één of meer scenario's geen financiering beschikbaar komt, of er geen draagvlak voor is in de streek, dan komen die te vervallen. De Gebiedscommissie werkt op die manier, goed onderbouwd, samen met de streek, een voorkeursscenario uit.
7. Het voorkeursscenario omvat derhalve alleen gedragen maatregelen, met financiële dekking. Dit scenario krijgt een nadere uitwerking in het ontwerp Gebiedsplan.

6 FINANCIEN

In dit hoofdstuk is uitgeschreven hoe de financiële basis onder het gebiedsproces eruit ziet, en hoe hiermee in de aanpak wordt omgegaan. In een separaat plan van aanpak is beknopt en concreet uitgewerkt hoe de planfase en realisatiefase doorlopen wordt. In dit hoofdstuk staat het beknopt samengevat.

6.1 Mogelijkheden financiële dekking

Herstel of compensatie effecten bodemdaling door gaswinning

De NAM betaalt voor het compenseren of herstellen van de nadelige effecten van bodemdaling door gaswinning. Tijdens het opstellen van het ontwerp Gebiedsplan zal de omvang van de bijdrage van de NAM, via de CBAF, afgesproken worden. Dat doet de Gebiedscommissie in tussenstappen. De scenario's worden al op kosten gezet, vervolgens het voorkeursscenario, dan het (ontwerp) Gebiedsplan. Daarmee zijn de kosten voortdurend in beeld, worden ze steeds nauwkeuriger naar mate het proces vordert en zijn de besturen en de CBAF in elke fase in staat om zo nodig bij te sturen.

Overige opgaven

Alle andere opgaven vanuit Waterbeheer, Klimaat, Natuur en Landschap, Landbouw, Energie en Duurzaamheid of anderszins zullen op een andere manier gefinancierd moeten worden. Ook deze bijdragen zullen tijdens het opstellen van het ontwerp Gebiedsplan afgesproken worden. Ook deze overige bijdragen worden al in beeld gebracht bij de uitwerking van scenario's. Dat stelt de verschillende besturen in staat om bepaalde scenario's af te laten vallen, of om te besluiten krediet beschikbaar te stellen voor 1 of meerdere scenario's.

De deelnemende partijen staan daar nu als volgt in:

Provincie Fryslân:

De provincie Fryslân heeft beperkt middelen beschikbaar voor landbouwstructuurverbetering. Voor maatregelen vanuit Klimaat, Natuur en Landschap, Water en andere thema's heeft de provincie beperkt middelen beschikbaar, omdat er geen specifieke en prioritaire provinciale opgaven zijn. Eventuele wensen en koppelkansen vanuit deze thema's die uit het gebiedsproces komen, zijn derhalve niet op voorhand financieel gedekt.

De provincie draagt wel bij aan de uitwerking van de klimaatopgaven, door een evenredig deel van de proceskosten voor eigen rekening te nemen. Het precieze aandeel van de door de provincie te dragen proceskosten zal achteraf worden bepaald, in lijn met de kostendekking van de daadwerkelijk te realiseren maatregelen.

Wetterskip Fryslân:

Het waterschap heeft geen middelen gereserveerd voor extra wateropgaven in dit plangebied, behoudens enkele noodzakelijke ingrepen vanuit het waterbeheer (o.a. renovatie kunstwerken). Wel heeft het dagelijks bestuur de intentie uitgesproken zich hard te maken voor het vrijmaken van middelen voor eventuele maatregelen die nodig of wenselijk blijken te zijn voor Klimaatopgaven. Een evenredig deel van de proceskosten dat nodig is voor het uitwerken van de klimaatopgaven komt voor eigen rekening van het waterschap, op dezelfde wijze als is beschreven bij de provincie.

Gemeente Noardeast Fryslân:

De gemeente heeft in de Verkenningsfase aangegeven geen opgaven, knelpunten en wensen aan te dragen voor dit gebiedsproces en draagt daarom ook niet financieel bij. Wel draagt de gemeente bij in de vorm van personele kosten voor het uitwerken van de klimaatopgaven, voor zover die worden uitgewerkt.

Rijk en EU:

Het Rijk en de EU hebben meerdere financieringsbronnen die mogelijk toe te passen zijn voor maatregelen in deze regio, zoals beschreven in paragraaf 6.3. Het gaat dan bijvoorbeeld over het klimaatproof inrichten van het gebied, de mogelijk later beschikbaar komende middelen voor nieuwe gaswinning, zoals voorbereid in het gebiedsproces Ternaard en ook om middelen vanuit de Regiodeal Natuurinclusieve landbouw.

6.2 Proceskosten

Het gebiedsproces vraagt veel inzet van betrokken partijen. De kostendekking daarvan gebeurt aan de hand van de met CBAF af te spreken voorlopige kostentoedeling. Dat zal in een apart document vastgelegd worden. Op basis van de kostenraming voor het Gebiedsplan, als resultaat van de Planfase, wordt later bepaald welk aandeel van de maatregelen nodig is voor de herstelopgave bodemdaling, en welke maatregelen toe te rekenen zijn aan andere partijen of organisaties. De proceskosten worden ook achteraf, volgens diezelfde verdeelsleutel, verrekend.

Welke proceskosten zijn er?

1. Projectmanagement: De provincie voert het projectmanagement en maakt daarvoor kosten. Het gaat zowel om kosten die gerelateerd zijn aan bodemdaling en kosten die voor andere opgaven en wensen gekoppeld zijn.
2. Deelname van Wetterskip, gemeente, leden Gebiedscommissie en provincie, waar zij inhoudelijke en procesmatige (*) bijdragen leveren.
3. onderzoekskosten, vergaderkosten, communicatiekosten, e.a.

NB (*) Vanuit de taken en rollen van gemeente, provincie en Wetterskip maken zij proceskosten in dit gebiedsproces, ongeacht het al dan niet realiseren van specifieke kansen en opgaven.

Alle partijen dragen evenredig bij in proces- en uitvoeringskosten. Het moment van het vaststellen van het ontwerp Gebiedsplan geldt als eerste toetsmoment. Bij het definitieve Gebiedsplan worden de afspraken definitief gemaakt. Dan wordt bepaald hoe de proceskosten van waterschap, gemeente en provincie en NAM onderling door deze partijen verdeeld en betaald worden.

6.3 Subsidiering en cofinanciering

Er zijn meerdere Europese, landelijke en regionale subsidie en -cofinancieringsmogelijkheden, waar een deel van maatregelen uit dit gebiedsproject mogelijk voor in aanmerking komen. Pas in de loop van het gebiedsproces worden mogelijke maatregelen bekend, en ook pas de precieze subsidievereisten (wat is subsidiabel, en wat is de eigen bijdrage).

De Gebiedscommissie onderzoekt tijdens de planfase welke subsidies en cofinancieringsmogelijkheden er daadwerkelijk nodig en mogelijk zijn. Het gaat daarbij om middelen voor wenselijke of noodzakelijke maatregelen, die mogelijk uit het gebiedsproces komen en die op voorhand niet financieel gedekt zijn. Deze mogelijkheden zijn al van belang bij het uitwerken van de scenario's. De scenario's waar geen geld en/of draagvlak voor beschikbaar komt, vallen af.

7 COMMUNICATIE

September- december 2020

Sinds het najaar van 2020 is beperkt gecommuniceerd met de betrokkenen in de streek. In december is een brief uitgegaan naar alle inwoners van het plangebied en is een persbericht gepubliceerd. Zo is het nieuwe gebiedsproces aangekondigd.

December 2020 – najaar 2022

In deze periode is overleg gevoerd met landbouw- en natuur en landschapsorganisaties en met dorpsbelangen. Ook is er overleg gevoerd met de CBAF en de NAM. En er was overleg met de trekkers van andere projecten en initiatieven langs de Waddenkust. Doel van deze overleggen was om na te gaan hoe deze partijen in het gebiedsproces betrokken willen zijn, of / en hoe er afstemming kan plaatsvinden.

De belangrijkste conclusies uit deze gesprekken zijn dat de inhoudelijke opgaven herkend worden, en dat er vanuit de organisaties een constructieve houding is en bereidheid tot het bijdragen aan het gebiedsproces.

In de afrondende periode tot aan de vaststelling van de verkenning en het instellen van de Gebiedscommissie vonden/ vinden de volgende communicatieactiviteiten/procedurestappen plaats:

1. Nieuwsbrief nummer 1, verzonden op 9 juni 2021, waarin de hoofdlijnen van het nieuwe gebiedsproces voor Dongeradielen worden toegelicht en een online informatiebijeenkomst (webinar) is aangekondigd.
2. Nieuwsbrief 2, in oktober 2021, waarin uitleg is gegeven van een verlate start van het gebiedsproces, en een toelichting op de samenhang met andere gebiedsprojecten, met als goed voorbeeld de gezamenlijke inloopbijeenkomsten die vanuit de dijkversterking Koehool – Lauwersmeer zijn georganiseerd ("Dijktoer").
3. Besluit over Verkenning door overheden (medio 2022).
4. Instellen Gebiedscommissie Dongeradielen door provincie (medio 2022).
5. Besluitvorming over gebiedsproces door Commissie bodemdaling aardgaswinning Fryslân (CBAF) en NAM (medio 2022)
6. Persbijeenkomst (na afronding besluitvorming (medio 2022)
7. Nieuwsbrief nummer 3, waarin belanghebbenden worden geïnformeerd over de start van het gebiedsproces, de installatie van de Gebiedscommissie Dongeradielen en waarin aangekondigd wordt dat de Gebiedscommissie in het najaar van 2022 een nader bekend te maken informatiebijeenkomst zal organiseren (Nieuwsbrief medio 2022).
8. Informatiebijeenkomst van de Gebiedscommissie over het nieuwe gebiedsproces (najaar 2022).

Najaar 2022- Eind 2023

De start van de planvorming is naar verwachting in het najaar van 2022 en zal via een Nieuwsbrief en voorlichtingsbijeenkomst bekend gemaakt gaan worden. Vanaf dat moment start de planvorming.

In de planvormingsfase werkt de Gebiedscommissie eerst op hoofdlijnen een concept ontwerp Gebiedsplan uit. Na een verdere uitwerking presenteert de Gebiedscommissie eind 2023 het

ontwerp Gebiedsplan aan Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân. Die legt het ontwerp Gebiedsplan ter inzage.

Tijdens de planvorming communiceert de Gebiedscommissie regelmatig met de betrokkenen in de streek over de concept uitwerkingen van het Gebiedsplan. Dit gebeurt in informatiebijeenkomsten die voor iedereen toegankelijk zijn. Maar mogelijk ook via webinars, met nieuwsbrieven en door informatie op de websites van de betrokken overheden te plaatsen. De werkgroep communicatie werkt dit uit in een communicatieplan.

Door bovengenoemde communicatie willen de overheden met de betrokken belanghebbenden in het gebied (opnieuw) contact leggen en hen informeren over het gebiedsproces. Ook haalt de Gebiedscommissie hiermee wensen, advies en informatie uit het gebied op.

Afronding Planfase 2024 en Realisatiefase 2025-2032

De afronding van de Planfase is gepland tot eind 2024. Daarna volgt de Realisatiefase tot ongeveer 2032. Ook die fasen gaan gepaard met een intensief communicatietraject.

8 CONCLUSIES

Wetterskip Fryslân, Provincie Fryslân en gemeente Noardeast-Fryslân hebben samen met betrokken partijen in het gebied besproken welke opgaven er zijn en welke projectaanpak voor het gebiedsproces daar het best bij past.

Naast de herstelopgave voor de bodemdaling door gaswinning zijn er andere wensen en beperkte opgaven, zoals bijvoorbeeld voor landbouw en landschap. Voor die andere opgaven of wensen is er echter nog geen of weinig geld beschikbaar. De herstelopgave van bodemdaling door gaswinning is daarom vooralsnog de belangrijkste opgave in dit gebied. De effecten van bodemdaling zijn vooral merkbaar en urgent voor de landbouw, door beperkingen in de waterhuishouding (drooglegging, verminderde waterberging en verzilting).

Bij die andere opgaven en wensen gaat het om wensen op het gebied van landbouwstructuur, wateropgaven zoals NRW, KRW en klimaat, landschap en cultuurhistorie

Ook voor de opgaven/ wensen vanuit natuur, energietransitie, duurzaamheid, leefbaarheid en recreatie liggen er mogelijkheden. Die kunnen mogelijk meegenomen worden in het ontwerp Gebiedsplan. Dan moeten er daar wel financiën voor beschikbaar komen. Op dit moment zijn hier zijn geen, of weinig middelen voor gereserveerd. In de planfase bepaalt de Gebiedscommissie welke koppelkansen meegenomen kunnen worden in het gebiedsproces.

Projectorganisatie

Maatregelen om de schade door bodemdaling te compenseren hebben gevolgen voor de inrichting van het gebied. Dat raakt de belangen van de betrokken partijen in het gebied. In deze verkenning is voor de uitwerking van die maatregelen in een Gebiedsplan de projectorganisatie uitgewerkt. Er wordt een brede projectorganisatie voorgesteld, met een Gebiedscommissie die strategische en financiële keuzes maakt. En met een ambtelijke projectorganisatie die keuzes voorbereidt, onderzoeken uitvoert en plannen uitwerkt. De provincie zal trekker en opdrachtgever van deze gebiedsontwikkeling worden.

In de verkenningfase is de relatie gelegd met andere gebiedsprocessen en met belangenorganisaties in het gebied. Daarbij is nagegaan hoe partijen betrokken willen worden. Het resultaat is dat landbouw- en natuur- en landschapsorganisaties willen deelnemen in het gebiedsproces. Dorpsbelangen gaan niet deelnemen, maar worden wel geïnformeerd over de voortgang. Met de projectorganisaties van andere gebiedsprojecten zijn afspraken gemaakt over mogelijke en noodzakelijke afstemming of samenwerking, bijvoorbeeld op het gebied van communicatie en grondverwerving.

Financiële middelen

De NAM is verantwoordelijk voor de financiële dekking van maatregelen die noodzakelijk zijn voor schadeherstel als gevolg van bodemdaling door gaswinning. Als er andere opgaven in het Gebiedsplan opgenomen worden, zullen partijen daarvoor financiering moeten afspreken.

Vervolgstappen

Deze voorliggende Verkenning gaat medio 2022 voor vaststelling naar de drie overheidsbesturen en naar de CBAF en NAM. Daarna kan de Planfase starten en kan er gewerkt worden aan het ontwerp Gebiedsplan. Dit zal onder leiding van een Gebiedscommissie en bijbehorende ambtelijke projectorganisatie plaatsvinden.